

Böröndi Lajos: Varga György sárvári kiállítása elé (megnyitóbeszéd, 2009)

Nekem e kiállítás címéről elsőként Arany János jut eszembe. S ha Visszatekintés című versét elkezdem mormolni, még inkább érzem a fél-háromnegyedünyi visszafordulás fölött érzett kielégületlenségét. Tudva, hogy a megelégedettség a művészet halála.

A számbavételre találunk okot, ezernyit is. Ha csak egyet mondok - elmúlt az ember hatvan, mint Gyuri, már úgy vélem, meg is találtuk az aktuálisat. De igazi számbavétel az is, amikor az ember körbenéz a szobában, megelégedéssel is tölthetné el a látvány, a képek a falon, székek az asztal körül, tányérok a behajtott ablak spalettájának résein átszűrődő fényben. S behúzza az ajtót maga mögött a Boldog szomorú dal Kosztolányijával mondva töltheti el a büszkeség: elért valamit. Aztán az éj leple alatt a vágyott kincs után kutatva tudja már, hogy a dolgok, eszközök, a megszerzett és megalkotott világ mind semmi ahhoz képest, amit vágnak érzünk.

Furcsa szerzet az ember, tud kétségbeesve gyönyörködni a világ roncsai fölött, saját úgynevezett nagyságán mosolyogva szégyenkezni, s elsírja magát a legkisebb dolgon, s a legnagyobb szörnyűség fölött állva is képes folytatni.

Összegzünk mi mindahányan minden nap, különösen e háromnegyed évben, különösen október végén, s összegzésünk színe piros, mint a véré, barna, mint a ránk száradt szégyené, s fáradt arany, mint az oltárképek Krisztusáé, azé a keresztre feszítetté, akinek titkát ugyanúgy nem tudjuk megfejteni, mint egy virágról fölszálló pillangóét.

Lepke létünk összegzése után nézzük az eredményt. Keressük azt az egyetlen verset, azt az egyetlen képet, amit elmondva, amire rámutatva fölkiálthatunk, hogy ez az.

Az összegzés egyben rostálás is, s nagylukú rostánkon egyre kevesebb szem akad fenn.

Miért mondom mindezeket akkor, amikor itt állunk egy szigorúan megválogatott képekből álló kiállítás megnyitóján, ahol a rend látszatával is megajándékozunk magunkat? Azért, hogy felismerjük: kérdezőként állított ide bennünket valaki, tulajdonképpen minden kép, aminek tükrébe nézünk kérdés és visszakérdés is, s hogy ne higgyük el, csak azért mert szomjúnkat oltottuk, még kényelmesen hátradőlhetünk, megnyalhatjuk szánk szélét, s nem kell már többé újabb pohár vízre áhítózni.

Számomra a művészet, azon belül a festészet, azon belül Varga, egyféle szomjúság-érzet is. Engem ő nem tud megcsalni a visszanezés derűjével, a táj látszat idilljével. A templomfalra karcolt keresztek, a hulló vakolatra körömmel karistolts jelek nem visznek el ahhoz a misztériumhoz. Csak kérdőjeleket látok magam körül. Csak nyugtalanságot, vibrálást. A halott tájat nem mint lezártágot, az olaj síkosságát látom, s nem csak a rajta játszó fényeket. Számomra Varga nem valami artisztikus kész, valami befejezettség, hanem az összegzés felemássága fölött érzett kielégületlenség is. Egy kép is lehet maga a teljesség, az összegzés - s ma utoljára használom ezt a szót, becsukva Arany Jánost egy lélegzetvételnél ideig - tucatnyi kép-egész is lehet csonka.

Talán nem szabad ma már semmit úgy kimondani, hogy teljesen érthető legyen, hisz az állásfoglalás, mégis kimondom: Varga Györgyöt jó festőnek tartom, akinek a képei az életemhez tartoznak.

Talán rövid biográfiát is illene mondanom e megnyitó közönségének, de hiába ismerem már közel három évtizede Vargát, annál többet nem tudok mondani, amit a meghívó tartalmaz.

Gyurinak először a plasztikáival ismerkedtem meg, s sokszor elmondtam már, életműve szerves részének tartom ezeket. Lehet, hogy azért, mert a tapintás, mint az érzékelés egyik formája számomra is fontos, de azért is, mert szeretem, ahogyan a sík kinyílik, s a tér megtelik dolgokkal, melegséggel. Igaz, a festményekre felvitt festék is meg-megvastagodott az utóbbi időben nála,

mintha ki akarnának törni az alatta lévő rétegek, az idő rétegei, ahogyan mondani szoktam. Olajjal és akvarellel kezdett, velük fordult aztán el - végleg? - a plasztikáktól, csalta meg őket. Sokszor mondtam neki, hogy bizonyára azért nem hajlítgat drótokat, krómacélt, mert rájött, hogy már megtanult velük bánni, s innentől fogva nem izgalmas már a dolog. A barát, a néző izgalma meg csak addig érdekes, amíg a sajátjának érzi. Tudom, azt mondtam, hogy a festő magának fest, a költő saját nyugtalansága okán fog versbe, s az már más lapra tartozik, hogy utána jönnek a nézők, az olvasók, s elácsorgunk egy unalmas megnyitó szöveget hallgatva a képek előtt, eltakarjuk őket szépen, s meghallgatjuk a találkozóan a vers ilyen-olyan interpretációját, de már számunkra ez másodlagos. S csak csodálkozunk akkor, hogy az olvasó, a néző a magának néha titokban föltett kérdésekkel a mi tükörünkben szembesül.

Szóval az akvarellek. De ehhez már valóban kellett a Szigetköz, a maga szépségével, törekenységével, eltörtségével, pusztulásában, elpusztítottságában is gyönyörűségével. És Gyuri nézte ahogyan lecsorog a vízfesték a papírról, ahogyan a korhadó uszadék fák partra vetettsége elkezdte azt jelenteni, hogy mennyire partra vetett az ember is ebben a világban. És a csendről szóltak a képek, a hangosan recsegő-ropogó összedülő, haldoklásában is dobogó világban.

És a vizek szomorúsága a képeken.

Lehetne itt szólni az elpusztított, pusztuló Szigetköz sorsáról, mindenki tudja. De a Vargán átpréselt haldokló világ igazán emberi, hozzátevődik az ember iszonyú magánya, szomorúsága, szépsége. Varga mindent tud az akvarellekről, egy ideig én ezt tartottam a legfontosabbnak nála. Aztán jött a váratlan fordulat, a nonfiguratív váltás, a jelek jelentésnélkülisége, a már csak félig feltett kérdés. Lehet, hogy szentségtörés, de kimondom: a nonfiguratívhoz meg kell öregedni. El kell jutni hozzá. Nem lehet ez a kezdés. Nem igaz, hogy a szabadvers szabad vers, hogy nem kell megtanulni festeni ahhoz, hogy befestett talpú macskákat úzzunk át a földre letett vásznon. Nem igaz, hogy a nonfiguratívval el lehet fedni a képzetlenséget Meg kell érni hozzá, s miután ezt a poharat is kiürítettük, nyúlni a másikhöz.

Varga látásmódja tágult ki jelentősen az elmúlt évtizedben. Bizonyára hozzájárult ehhez a felvidéki társak, barátok dolgainak megismerése is, a közös művésztaborok nyújtotta ihlet, a lezárt világ föltörése, látni azt, hogy mi van Európa boldog-nyomorult felén. Meg hát az idő. Az járult még hozzá. A lehiggadás. És a mártíromság testközelsége, Mosonmagyaróvár tragédiája, keresztre feszítettsége. Gyuri nem tudja, de legutóbbi kötetem záró versét az ő jelei ihlették. A sírás ketrecében élő ember kétségbeesett keresése, szeretné visszafelé is megérteni a voltat, és annak fölismerése, hogy az megismerhetetlen.

Engedjék meg, hogy makogásomat, ezzel a verssel zárjam, s ezzel ajánljam az Önök figyelmébe Varga György tárlatát.